ISSN: 1333-2252

NAŠIČKI ZBORNIK 8

U spomen
mr. sc. Josipu Walleru
(1933. - 2007.)

OGRANAK MATICE HRVATSKE NAŠICE, 2007.

Milan Vrbanus, Šime Demo

PISCI IZ OBITELJI PEJAČEVIĆ U 18. STOLJEĆU

OBITELJ PEJAČEVIĆ MOŽE SE UVRSTITI među važnije hrvatske plemićke obitelji koje su obilježile političku, ekonomsku, kulturnu, društvenu i znanstvenu povijest Hrvatske tijekom 200 godina svog boravka u Hrvatskoj. Tijekom ovog razdoblja obitelj je imala nekoliko vrlo značajnih osoba koje su obilježile razvitak Hrvatske. Među njima treba spomenuti i dvojicu isusovaca koji su svojim radom znatno doprinijeli razvoju hrvatske znanosti u 18. stoljeću. To su Jakob Pejačević (1681. – 1738.) i Franjo Ksaver Pejačević (1707. – 1781.).

Prema obiteljskoj legendi obitelj Pejačević potječe od bosanskog kralja Stjepana Dabiše, čiji se sin Parčija pobunio protiv bosanskog kralja Tvrtka I. pa je, poslije neuspješne pobune, pobjegao u Bugarsku. U Bugarskoj se potkraj 15. stoljeća (1481. godine) jedna grana obitelji Parčević prozvala Pejačević po gradu Pejaču. Članovi obitelji Pejačević (Đuro II., Ivan I., Marko II. i Nikola II.) podigli su 1688. godine ustanak protiv osmanske vlasti. Poslije neuspješnog ustanka, doselili su se 1689. godine iz trgovišta Ciprovac u južnu Mađarsku. Đuro Pejačević istakao se i dalje u borbama s osmanskom vojskom, naročito u bici kod Sente. Zbog svojih zasluga u ratovima s osmanskom vojskom, sudjelovao je 1712. godine u krunjenju kralja Karla III. (VI.). Iste godine kralj Karlo III. (VI.) potvrdio je plemićki naslov njemu i njegovoj braći te im je dodijelio barunski naslov.[1]

JAKOB PEJAČEVIĆ

Kratka biografija

Jakob Pejačević, sin Nikole II. Pejačevića (1655. – 1707.), rodio se 30. travnja 1681. godine u rudarskom trgovištu Ciprovac. Budući su braća Nikola II., Đuro II., Ivan I. i Marko II. Pejačević sudjelovala u ustanku protiv osmanske vlasti koji je završio neuspjehom, morali su 1689. godine napustiti

[1] Ivan Balta, «Vlastelinska porodica Pejačević s posebnim osvrtom na njezinu genealogiju i heraldiku», *Anali Zavoda za znanstveni rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* knj. 4 (Osijek 1985.), 259, 268-269.

Ciprovac te su se preselili u južnu Madžarsku.[2] Gimnaziju je pohađao kod isusovaca u Pečuhu te je 24. prosinca 1699. godine stupio u isusovački red. Studirao je tri godine filozofiju u Trnavi. Nakon završenog studija filozofije u Trnavi, postao je gimnazijski profesor u Levoči. Bježeći ispred madžarskih ustanika napustio je Levoču te se sklonio u Beč gdje je studirao teologiju. U Beču je dvije godine bio nadstojnik filozofa te jednu godinu teologa. Nakon završenog studija, predavao je godinu dana retoriku u Šopronu. Nakon toga premješten je 1712. godine u Zagreb gdje je predavao fiziku i metafiziku te moralku koju je prije također predavao u Budimu, Đuru (Győr ili Raab) te u Trnavi. Doktorat iz filozofije postigao je na sveučilištu u Trnavi gdje je bio i *decanus linguarum*. Jakob Pejačević boravio je u Osijeku, gdje je bio *superior* Misije i župnik. Nakon toga bio je osam godina hrvatski *penitencijar*; i to prvo 4 godine u Loretu (1721-1725), a onda od 1725. do 1728. u Rimu u bazilici Sv. Petra. Tijekom boravka u Italiji naučio je talijanski jezik. Poslije povratka iz Italije, bio je od 1728. do 1731. godine *superior* u Pečuhu. U Slavoniju se vratio 1731. godine te je postao prvi rektor gimnazije u Požegi. Na ovoj dužnosti ostao je do 1734. godine kada je prešao u Zagreb gdje je 18. studenog 1734. godine postao rektor. Ovu dužnost obavljao je do 16. siječnja 1738. godine. Umro je u Pečuhu 14. srpnja 1738. godine.[3]

Djelo Jakoba Pejačevića – prvi "udžbenik iz zemljopisa"

Jakob Pejačević vrlo je vjerojatno autor knjige *Veteris et novae geographiae compendiosa congeries, seu Compendiosa expositio geographica Europae, Asiae, Africae Americaeque tipo data* (Zagrabiae, typis Jacobi Wenceslai Haywl, [1714]). Upisan je na naslovnoj stranici kao predsjedatelj komisija na kojima su se branile teze iz filozofije u povodu kojih je knjiga tiskana, a osobit je pokazatelj njegova autorstva nesrazmjerno opširno bavljenje Bugarskom na 5 stranica (str. 62-66).[4] U tom odjeljku o antičkoj i kasnijoj povijesti o svom rodnom gradu Ciprovcu kaže: *Cyprovacium, oppidum amplum, archiepiscopalem residentiam, numerans quondam 7 argentifodinas. Nunc a Turca dirutum, cuius incolae Catholici,*

[2] Ivan Balta, isto, 259, 268-269.

[3] Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod* I (Rad u XVI. stoljeću. Zagrebački kolegij), Biblioteka Vrela i prinosi za povijest isusovačkog reda u hrvatskom narodu, knj. 1, (Zagreb 1969), 119, bilj. 24. Ivan Balta spominje samo da je Jakob Pejačević umro 14. srpnja 1738. godine u Pečuhu. U svom radu navodi još samo da mu je otac Nikola Pejačević. (Balta, «Pejačević», 269)

[4] Najvažnije države (Španjolska 6, Francuska 4.75, Italija 7.4, Njemačka 5.2) imaju u prosjeku 5.8 stranica, dok su marginalne (Poljska, Ugarska s Transilvanijom, Grčka) dobile po 2.6 stranica. Objektivno, trebalo bi da Bugarska spada i po posvećenom joj prostoru u ovu drugu skupinu. Hrvatska je s Dalmacijom, Liburnijom i Slavonijom dobila 5.5 stranica, što je razumljivo, s obzirom na mjesto izdavanja i čitateljstvo.

flos Bulgariae, in Transylvaniam ac Hungariam profugere.[5] Doduše, ovo je djelo mogao napisati i neki hrvatski pisac koji je informacije o Bugarskoj i Ciprovcu mogao dobiti od nekog Bugarina, moguće i od samog Jakoba Pejačevića. Naime, autor ovog zemljopisa mogao bi biti hrvatski pisac jer je vrlo opširno napisano poglavlje o Hrvatskoj s relativno puno činjenica iz hrvatske povijesti. Međutim, i Miroslav Vanino navodi da je Jakob Pejačević vrlo vjerojatno autor ovog djela.[6]

Osvrnimo se ukratko na sadržaj knjige. Ovo su naslovi njezinih poglavlja s brojevima stranica na kojima se ona nalaze:

5-16 *Caput I. De divisione orbis mathematica, physica, politica.*
16-22 *Caput II. De Hispania.*[7]
22-27 *Caput III. De Gallia.*
27-28 *Caput IV. De Sabaudia, Burgundia, Lotharingia.*
28-36 *Caput V. Italiae descriptio.*
36-40 *Caput VI. Descriptio Germaniae* (zapravo uvod i opis Donje Njemačke).
40-41*Caput VII. De Germania Superiore.*
48-49 *Caput VIII. De Polonia.*
49-54 *Caput IX. De Pannonia, Dacia, Hungaria, Valachia et Moldavia*
54-66 *Caput X. De Illyrico*
67-68 *Caput XI. De Tracia*
68-72 *Caput XII. De Graecia*
72-74 *Caput XIII. De Scythia, Tartaria, Moscovia, Suecia*
74-75 *Caput XIV. De insulis circa Europam*
75-77 *Caput XV. De Asia*
77-78 *Caput XVI. Africae summaria descriptio*
78-79 *Caput XVII. Americae summaria descriptio*

Nakon zaključka pridodan je

79-80 *Caput XVIII. De Japonia*

U prvom, uvodnom poglavlju autor daje kratku definiciju geografije i iznosi tri mogućnosti podjele zemaljske kugle: matematičku (polutke, zone, duljine i širine, strane svijeta), fizičku (kopno i more, kopno: kontinent, otok,

[5] U prijevodu: Ciprovac, veliko trgovište, sjedište nadbiskupa, koje je nekoć imalo 7 rudnika srebra. Sada je razrušen od Turaka, a njegovi stanovnici katolici, cvijet Bugarske, izbjegli su u Transilvaniju i Ugarsku. *Veteris et novae geographiae compendiosa congeries, seu Compendiosa expositio geographica Europae, Asiae, Africae Americaeque tipo dana*, (Zagreb 1714.), 63; Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod* I (Rad u XVI stoljeću Zagrebački kolegij), *Biblioteka Vrela i prinosi za povijest isusovačkog reda u hrvatskom narodu*, knj. 1, (Zagreb 1969.), 120-121.

[6] Vanino, *Isusovci*, 119.

[7] Obuhvaća Španjolsku i Portugal, dakle cijeli Iberski poluotok.

poluotok i prevlaka, planina, rt, klanac; more: ocean, zaljev, tjesnac – daje primjere za svaki od pojmova) i političku (carstva, kraljevstva, države...). Nakon tog "raščišćavanja pojmova" prelazi na pojedine zemlje, krećući od Iberskog poluotoka prema istoku. Nakon što je prošao europsko kopno, jedan odjeljak posvećuje otocima među njima, a onda prelazi na ostatak svijeta. Obrada tog ostatka svijeta nesrazmjerno je skromna u odnosu na Europu (Europa obuhvaća 71 str., ostatak svijeta 4½ str. – odnos je 94,04%:5,96%).[8]

Osnovna je struktura obrađivanih jedinica u mnogim elementima uniformna. Tako je na početku gotovo svugdje naveden položaj te geografske cjeline, a kod većine njih i veličina. Smještaj je određen navođenjem što pojedinu zemlju okružuje, bile to prirodne tvorevine ili druge zemlje. Dimenzije nisu dane mjerom površine, već njemačkim ili talijanskim miljama, a navedene su udaljenosti između krajnjih točaka (sjever-jug, zapad-istok).[9]

Od ostalih podataka Pejačević za gotovo sve europske države (samo za njih) iznosi i podatke o crkvenom uređenju, koji se uglavnom svode na broj nadbiskupija i biskupija u zemlji. Također za većinu europskih država saznajemo i koja su vodeća sveučilišta, važnije rijeke i planine, a tu i tamo su spomenuti i važniji otoci i rtovi. Svi su ovi podatci za krajeve izvan Europe vrlo škrti: tako su od rijeka nabrojane samo glavne rijeke Azije (bez kineskih).

Dakako, nabrojani su i najvažniji gradovi u svakoj zemlji (uglavnom u Europi, izvan nje manje), kao i eventualna podjela na regije. Gdje god je mogao, autor je krenuo od antičkih gradova i podjele, da bi došao do svoga doba. Navedena su i stara plemena (germanska, keltska, italska, Skiti) koja su nastavala pojedina područja u antici.[10] Kod nekih je zemalja dana podjela na tri, pa i četiri razine.

Rijetki su podatci o nekim manje općim pojedinostima, vrijednima spomena samo uz pojedine zemlje (podrijetlo imena i visina poreza za Španjolsku, antičke ceste u Italiji, način izabiranja vladara u Njemačkoj).

Autor tu i tamo, gdje mu se učini zgodnim, ubacuje zanimljivosti vezane za pojedini lokalitet: monumentalni samostan sv. Lovre u Escorialu; velik broj crkava i fontana u Rouenu u Normandiji[11]; *Araxes, cuius aquam potantes oves fiunt nigrae*[12]; zatim, *M. Polus Venetus scribit urbem Quinsai continere in circuitu milliaria Italica circiter 100, id est Germanica 25, quod quibusdam videtur incredibile*[13] itd.

[8] Ovdje se vidi da je Bugarska dobila više prostora negoli svi kontinenti (osim Europe) zajedno.

[9] Tako se mogao dobiti približan pojam o veličini, premda je za to bilo potrebno da je zemlja što zaokruženijeg oblika. Kod nepravilnih otoka i zemalja kao što je današnja Hrvatska ovakvi su podatci vrlo varljivi.

[10] Tako su mu antička referencija na Poljsku drevni Sarmati i Skitija.

[11] *Veteris et novae geographiae*, (Zagreb 1714.), 21, 26.

Gdje god je moguće, istaknuta je neka generalna karakteristika pojedine jedinice koja se opisuje. Tako je Pariz *compendium ac velut theatrum totius Galliae*[14], Italija je *Europae ocellus, mundi olim domina*[15]. Za Antwerpen veli da *habet Typographiam Plantinianam, in qua 100 prope characterum sunt genera*[16], a za Moldaviju da ima izvrsne konje[17].

Vrlo često povezuje krajeve s povijesnim događajima i osobama: *Tusculum, ad quod Tusculanum, Ciceronis praedium, fuit ... fluvius Allia, ad quem Romani a Senonibus victi*[18], *Metapontum Pythagorae obitu et templu clarum*[19]. Istočni Balkan autoru je očigledno dobro poznat, jer osobito detaljno govori o spomenicima iz antičkoga doba koji postoje u tom području.

Na globalno i lokalno važnije gradove (Rim, Pariz, Carigrad, Zagreb) osobito se osvrće, počastivši nas s ponekim podatkom o prošlosti, broju stanovnika ili kakvoj zanimljivosti.

Naravno, stanje na političkoj karti u ono je vrijeme bilo različito (i puno složenije) od današnjega. Strogo utvrđene granice, k tome takve da su duže potrajale bile su radije iznimka negoli pravilo, i geografu je bila nužnost govoriti "u sfumatu", svjestan da ga činjenice već sutra mogu demantirati. Samo ćemo upozoriti na neke poznate povijesne činjenice koje današnjem čitatelju upadaju u oko po svojoj različitosti od današnjega stanja:

- Njemačka se dijelila na Gornju i Donju: Gornja je današnja Njemačka (uz dodatak Švicarske, Češke, Austrije i Moravske), a Donja je zapravo Beneluks (pod nazivom *Belgium*).

- Poljska se pružala dalje na SI, I te JI.

- Ilirik se mogao promatrati na pet načina: najšire (od Konstanza na zapadu do Crnog mora na istoku), široko, ne prestrogo, strogo, vrlo strogo (samo Liburnija i Dalmacija).

- Trakija se nazivala *Romania*, ali to nije današnja Rumunjska, već krajevi od Stare planine do Propontide.

- Finska je bila dio Švedske.

[12] Isto, 71.
[13] Isto, 77.
[14] Isto, 27.
[15] Isto, 28.
[16] Isto, 38.
[17] Isto, 54.
[18] Isto, 31.
[19] Isto, 33.

- Azija se dijelila na 5 carstava: Tursko (s Arabijom i Palestinom), Perzijsko, Indijsko (s Indokinom), Kinesko (koje je već onda bilo napučeno ljudstvom *supra modum*) i Tartarsko.

- Amerika se dijelila na Sjevernu (*Mexicana*) i Južnu (*Peruviana*). Današnja najmoćnija zemlja svijeta tada je bila crna rupa: *Dimidia pars Americae Septemtrionalis incognita est*[20].

Na kraju su samo nabrojani neki polarni slabo poznati otoci: *Terra Septemtrionalis incognita, Groenlandi, Spitsbergia, Islandia, nova Zembla* i *terra incognita Australis*[21].

Ne osobito elegantna latinština pokazuje kako je autoru primarna bila informativnost knjige, a ne njezina umjetnička vrijednost. Vrlo rijetko nailazimo na odmak u literarni, slikovit način izražavanja, npr. (za Italiju): *Diceres natura voluisse eam cingere firmissimo vallo fossaque altissima*[22]. Kasnije se uspoređuje ružnoća antičke (po mišljenju starih) i ljepota današnje Njemačke (koja se može natjecati s Italijom).[23]

Prvenstveno je ova knjiga bila sažet prikaz zemaljske kugle za studente, ali i sve ostale koji su htjeli dobiti preglednu informaciju ovoga tipa. Možemo samo žaliti što je autor nije proširio i u literarno vrjedniji i sadržajno produbljeniji dokument svoga vremena.

[20] Isto, 79.

[21] Isto, 79.

[22] Isto, 29.

[23] Isto, 36.

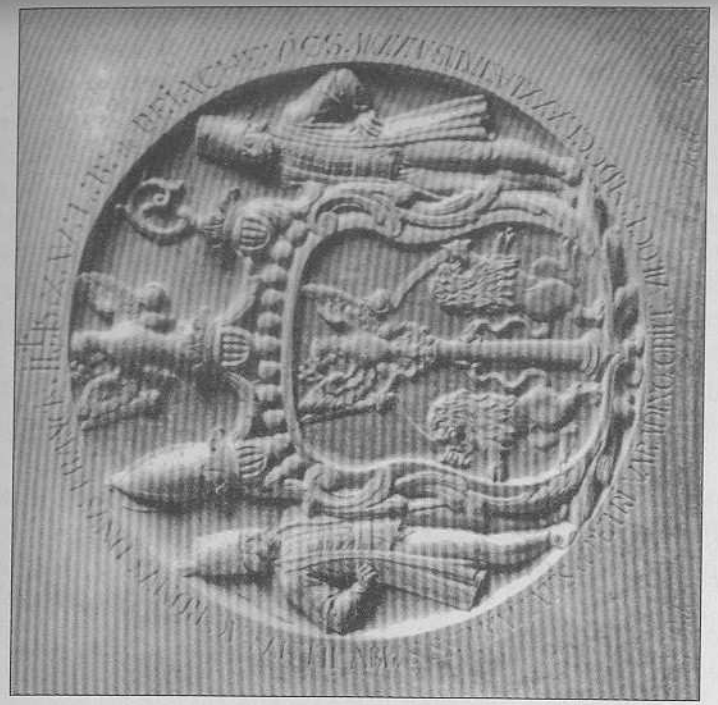

Naslovnica jedne knjige Franje Ksavera Pejačevića i njegov grb u požeškoj crkvi sv. Lovre (preuzeto iz knjige Vlade Košića "Teolog Franjo Ksaver Pejačević")

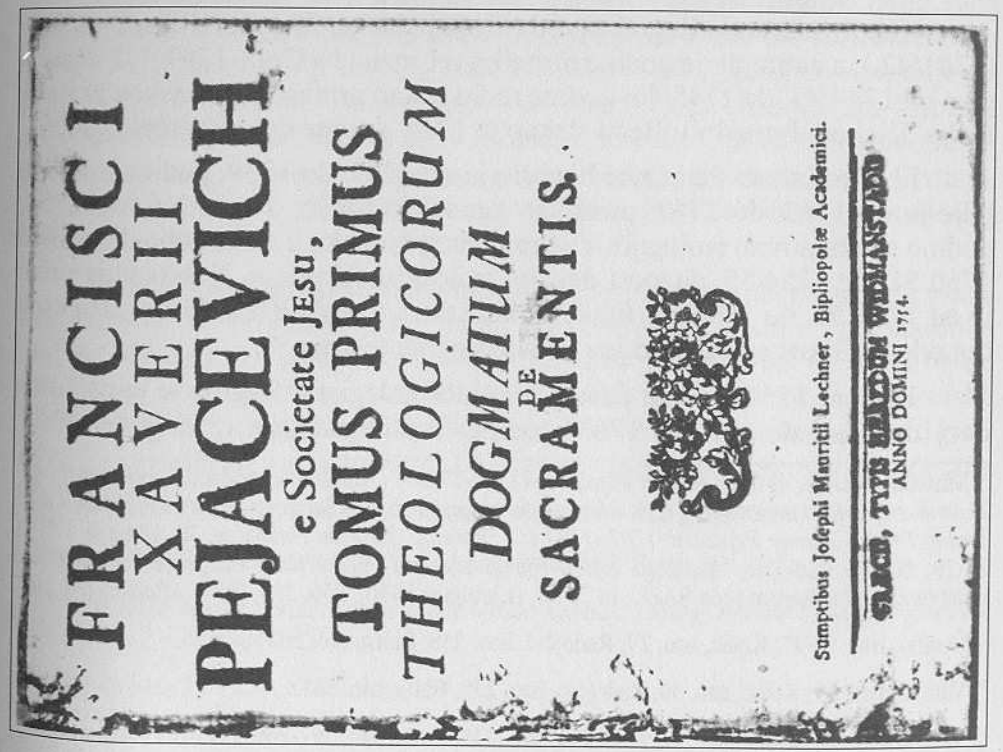

FRANJO KSAVER PEJAČEVIĆ

Kratka biografija

Franjo Ksaver Pejačević bio je puno poznatiji u tadašnjoj znanstvenoj javnosti nego njegov bratić Jakob Pejačević. Franjo Ksaver Pejačević, sin Ivana I. (1660. – 5. V. 1724.) i Marte Stekić (1674. – 1727.), rodio se u srpnju 1707. godine u Osijeku, a kršten je 15. srpnja u župi u osječkoj tvrđavi. Srednju školu pohađao je i završio u Pečuhu. U isusovački red stupio je 14. listopada 1722. godine u Beču, gdje je bio u dvogodišnjem novicijatu. Pripremao se 1724/25. godine za gimnazijskog profesora. Franjo Ksaver Pejačević bio je 1728/29. profesor prvog razreda gimnazije u Zagrebu. Sljedeće godine bio je gimnazijski profesor 3. i 4. razreda u Pečuhu, a 1730/31. godine u 5. i 6. razredu gimnazije. Nakon toga ponovo je profesor 6. razreda gimnazije u Zagrebu.[24]

Franjo Ksaver Pejačević pohađao je od 1732. do 1736. godine teologiju u Grazu. Poslije završenog studija u Grazu, boravio je 1736/37. godine u trećoj probaciji u Banskoj Bistrici. Nakon obavljenih probacija predavao je etiku u Trnavi. Potkraj 1737. godine stekao je doktorat iz filozofije na Sveučilištu u Trnavi. Poslije toga vratio se u Zagreb gdje je od 1738. do 1741. godine predavao logiku, fiziku i metafiziku. Za vrijeme boravka u Zagrebu položio je 15. kolovoza 1740. godine 4 svečana zavjeta.[25]

Nakon odlaska iz Zagreba predavao je jednu godinu moralku u Ljubljani (1741/42.), a zatim dvije godine moralku u Linzu (1742/43-1743/44). Nakon toga od 1744/45. do 1745/46. godine radio je kao profesor kanonskog prava u Beču. Tijekom boravka u Beču stekao je 1744. godine doktorat teologije.[26]

Franjo Ksaver Pejačević boravio je od 1747. do 1759. godine u Grazu gdje je od 1747. do 1749. predavao kanonsko pravo, a od 1749. do 1755. godine spekulativnu teologiju. Tijekom svog boravka u Grazu obavljao je od 1750/51. do 1754/55. dužnost dekana teološkog fakulteta. Nakon toga vršio je od 1755/56. do 1758/59. funkciju kancelara Sveučilišta u Grazu. Tijekom boravka u Grazu sudjelovao je i na skupovima teologa.[27]

Krajem 1759. godine postao je rektor kolegija u Zagreb te je ostao na ovoj dužnosti do početka 1763. godine. Poslije odlaska iz Zagreba 1763. godine postaje rektor u Pečuhu gdje boravi do 1766. godine. U ožujku 1766. godine postaje rektor u Požegi gdje ostaje do travnja 1769. godine. Poslije toga ponovo je postavljen za rektora u Zagrebu te ovu dužnost obavlja do početka 1772. godine. Početkom kolovoza 1772. godine postaje rektor u Požegi, gdje je ostao do ukidanja isusovačkog reda 1773. godine.[28]

Poslije ukidanja isusovačkog reda 1773. godine, imenovan je naslovnim opatom Presvetog Trojstva u Petrovaradinu. Prilikom ukidanja isusovačkog reda Franjo Ksaver Pejačević poželio je ostatak života provesti u Virovitici. Međutim, vjerojatno je dio života proveo i u Požegi gdje je umro 7. listopada 1781. godine, a pokopan je u požeškoj crkvi sv. Lovre.[29]

POVIJESNA DJELA FRANJE KSAVERA PEJAČEVIĆA

Historia Serviae...

Franjo Ksaver Pejačević objavio je nekoliko teoloških djela[30], no u ovom radu obradit će se samo njegovi radovi iz povijesti. Nijedno njegovo povijesno djelo nije objavljeno za njegovog života. Poslije njegove smrti đakovački biskup Matija Franjo Krtica objavio mu je 1799. godine u Kaloči djelo *Historia Serviae seu colloquia XIII. de statu regni et religionis Serviae ab exordio ad finem, sive saeculo VII. ad XV.*[31] Izvorni naslov ovog rada je *Colloquia XIII de Statu Regni et Religionis Servianorum ab exordio ad finem sive a Saeculo VII ad XV*, koji je biskup Krtica vjerojatno promijenio prilikom objavljivanja. Naime, sačuvani Pejačevićev rukopis sadržajno je gotovo identičan objavljenom djelu *Historia Serviae...*, pa se može s velikom sigurnošću pretpostaviti da mu je upravo biskup, prilikom objavljivanja, promijenio naslov.[32] S obzirom na važnost Pejačevićevog objavljenog povijesnog djela detaljno ćemo ga opisati u radu.

Franju Ksavera Pejačevića potaknula je na pisanje srpske povijesti svađa oko kalendara i broja svetaca između pravoslavaca i unijata (grkokatolika koji su sklopili tzv. uniju s papom). Nastojao je dokazati da su Srbi do potpadanja pod osmansku vlast bili katolici. Tek poslije okupacije osmanske vojske, Srbi su pod utjecajem grčke pravoslavne crkve postali pravoslavci. Također, smatra da je za to kriva i činjenica da srpsko stanovništvo ne zna

[24] Miroslav Vanino, «Franjo Ksaver Pejačević (1707-1780?) – Biografski podaci», *Vrela i prinosi – Zbornik za povijest isusovačkog reda u hrvatskim krajevima* br. 4, (Sarajevo 1934.), 96; Vlado Košić, *Teolog Franjo Ksaver Pejačević(1707.-1781.) – Značenje*, *Teološki radovi* sv. 30, (Zagreb 1997.), 27-29; Nikola Radojčić, «Historija Srbije Franje Ksavera Pejačevića», Rasprave Znanstvenoga društva za humanističke vede SAZU, br. V-VI, (Ljubljana 1930), 256, 258; Balta, «Pejačević», 267.

[25] Vanino, isto, 96-97; Košić, isto, 29; Radojčić, isto, 258; Balta, isto, 267.

[26] Vanino, isto, 97; Košić, isto, 30; Radojčić, isto, 259; Balta, isto, 267.

[27] Vanino, isto, 97; Košić, isto, 31; Radojčić, isto, 259; Balta, isto, 267-268.

[28] Vanino, isto, 97; Košić, isto, 34-35; Radojčić, isto, 259; Balta, isto, 268.

[29] Vanino, isto, 97; Košić, isto, 35-39; Radojčić, isto, 259; Balta, isto, 268.

[30] O teološkim djelima vidi više u djelu Vlade Košića *Teolog Franjo Ksaver Pejačević (1707.-1781.) – Značajke*, 47-179.

[31] Radojčić, isto, 253-254; Košić, isto, 180.

[32] Košić, isto, 190-191.

svoju povijest. U svom radu dokazuje da su Srbi pokršteni iz Rima, a i njihovi prvi kraljevi primili su krunu, žezlo i stijeg također iz Rima. Pišući svoje djelo, Pejačević je nastojao uvjeriti srpsko stanovništvo da se ponovo vrate pod okrilje pape.[33]

Pejačević je svoje djelo napisao u obliku 13 dijaloga između Bugarina (Pejačević) i Srbina. U svom djelu Bugarin objašnjava Srbinu povijest njegovoga naroda, a Srbin, željan znanja, postavlja pitanja, ponekad prigovara i nadopunjuje Bugarina. Autor se opredijelio za ovakav način prikazivanja srpske povijesti jer je ova tema vrlo nejasna. Također, po mišljenju autora, Srbi su konzervativni pa mu je takav način omogućio rješavanje teških znanstvenih problema.[34]

Pejačević se u predgovoru bavi opravdanošću proučavanja srpske povijesti te zaključuje da je to potrebno jer su Srbi bili u prijateljskim odnosima s Rimom sve do potpadanja pod osmansku političku i grčku duhovnu vlast te da su srpski vladari, a naročito sveci, bili uz pape pa želi upoznati Srbe s tim činjenicama te ih vratiti pod duhovnu vlast papa.[35]

U prvom dijalogu (str. 1-34) prikazao je povijest Srba do sabora na Duvanjskom polju. Na početku se pozabavio razlikama između Pravoslavne i Katoličke crkve. Nakon toga objašnjava porijeklo Srba i prva stoljeća njihove povijesti. U izradi ovog dijaloga koristio je djelo Konstantina Porfirogeneta i Ljetopis popa Dukljanina. Navodi da su Srbi pokršteni 640. godine iz Rima. Također, tvrdi da su Srbi i Hrvati, želeći se zaštititi od Bugara, osnovali zajedničku državu pod kraljem Budimirom. Pejačeviću je vrlo važna tvrdnja da su Srbi i Hrvati jedan narod, da su pokršteni iz Rima te da su prvu kraljevsku krunu primili iz Rima.[36]

U drugom razgovoru (str. 35-66) autor je obradio povijest Srba od sabora na Duvanjskom polju do vladavine kneza Časlava. Na početku je nastojao utvrditi koja je lista srpskih vladara točnija, Porfirogenetova ili Dukljaninova. Po Pejačeviću, točnija je Dukljaninova. On tvrdi da su Hrvati imali svoje zasebne vladare tek pošto su potpali pod franačku vlast. Po njegovom mišljenju Srbi su bili pod duhovnom vlašću Rima već od Halkedonskog koncila. Također tvrdi da su Ćiril i Metod bili privrženi Rimskoj Kuriji. Doduše, priznaje da je Bizant uspijevao, naročito u vrijeme

[33] Radojčić, isto, 261-263, Košić, isto, 181, 185-186.

[34] Miroslav Kurelac, «Jesuit Historians of the Balkan Lands – Historical Works of the Jesuits in Croatia», *Jesuits among the Croats – Proceedings of the international symposium: Jesuits in the Religious, Scientific and Cultural Life among the Croats*, (Zagreb 2000), 38; Radojčić, isto, 265-266; Košić, isto, 181.

[35] Radojčić, isto, 268-269; Košić, isto, 181-182.

[36] Radojčić, isto, 270; Košić, isto, 182-183.

vladavine Bazilija I. (867.-886.), podvrći Bugare, Srbe i Hrvate pod svoju vlast, ali su se oni uvijek vraćali pod vlast Rima, prvo Hrvati.[37]

U trećem dijalogu (str. 67-109) prikazao je povijest Bugara koju je smatrao usko vezanu uz povijest Srba. On je, na temelju Kalojanovog pisma papi Inocentu III., tvrdio da su Bugari bili pod duhovnom vlašću Rima. Navodi da je Ohridsku arhiepiskopiju osnovao Boris Mihajlo te da je dio srpskog stanovništva bio pod njenim vrhovništvom. Međutim, većina srpskog stanovništva ipak je bila pod Barskom nadbiskupijom te je zbog toga došlo do rata između Srba i Bugara. Tvrdi da Srbi pod bugarskim carem Simeunom nisu bili pod Carigradskim patrijarhom jer Simeun sam to ne bi dopustio. Prema autorovu mišljenju prvi splitski sabor (925. godine) bio je srpsko-hrvatski te je na njemu odlučeno da će glagoljica i dalje biti u upotrebi u liturgiji. Također, navodi da su Srbi i dalje bili pod duhovnom jurisdikcijom Rima. Ovu tvrdnju argumentira Ljetopisom popa Dukljanina navodeći da on, kao rimokatolik, ne bi tako lijepo pisao o sv. Jovanu Vladimiru.[38]

U četvrtom razgovoru (str. 110-138) nastoji dokazati da su Srbi ostali vjerni Rimu i pod bizantskom vlašću. Autor je imao velikih problema da dokaže ovu tvrdnju pa mu je argumentacija prilično slaba. On tvrdi da su bizantski carevi i poslije patrijarha Mihajla Kerularija prijateljski komunicirali s papama. Na temelju ove argumentacije zaključuje da ni Srbima nisu zabranjivali komunikaciju s Rimom. Međutim, Pejačević nije bio potpuno siguran u točnost svoje tvrdnje, pa je zaključio da ako su i bili podvrgnuti pod jurisdikciju carigradskog patrijarha oslobodili su je se odmah poslije oslobođenja od bizantske vlasti. Također smatra da su dukljanski vladari bili pod duhovnom jurisdikcijom pape te da je kralj Mihajlo primio zastavu od pape Grgura VII. Vladavinu Mihajla i Bodina prikazao je na temelju Ljetopisa popa Dukljanina. Poslije dukljanskih vladara, vlast su preuzeli raški župani koji su potekli od Stefana Nemanje, sina župana Dese.[39]

U sljedećem dijalogu (str. 139-190) Pejačević je obradio porijeklo obitelji Nemanjića. Pri tome se morao opredijeliti između dviju teza o njihovom porijeklu (Konstantin Kosnički i Mavro Orbini) te je izabrao tezu Konstantina Kosničkog pa je zaključio da je ova obitelj potekla od Bele Uroša. Nadalje, prikazao je, na temelju Pavla Rittera Vitezovića; vladavinu Stefana Nemanje. Nastojao je utvrditi godinu njegove smrti te je, na temelju pisma Stefana Prvovjenčanog Rimskoj Kuriji, datirao njegovu smrt u 1199. godinu.[40]

[37] Radojčić, isto, 269-270.

[38] Radojčić, isto, 270-271; Košić, isto, 183.

[39] Radojčić, isto, 271-272; Košić, isto, 183."

[40] Radojčić, isto, 272.

Poslije prikaza Nemanjine političke djelatnosti, obradio je i njegovo vjersko opredjeljenje. On navodi da su Nemanjini preci bili pravoslavci. Prema njemu Nemanja je bio najprije pataren, a poslije se ponovno krstio. Radojčić navodi da je autor nastojao izbjeći priznanje da Srbi nisu priznavali pokrštavanje iz Rima, pa je iskonstruirao priču da je Nemanja prvo bio kršten patarenski, a tek poslije ponovno u Rasu. Autor navodi da je Nemanja, kao i svi ostali Nemanjići, bio odan Rimskoj crkvi, što je argumentirao Nemanjinim i Vukanovim pismima papi.[41]

Pejačević tvrdi da je Nemanjin sin Stefan Nemanjić uzeo titulu Prvovjenčani iz poštovanja prema papi Honoriju III. koji mu je poslao krunu te papinskog legata koji ga je, zajedno sa sv. Savom, okrunio 1220. godine. Za njega je nepobitna i odanost sv. Save papama. Ovu tvrdnju argumentira činjenicom da je mitropolijski naslov dobio od carigradskog patrijarha (latinskog) Gervasija, a posvetio ga je 1218. godine jeruzalemski patrijarh Arsenije koji je bio pod jurisdikcijom Rima. Odanost sv. Save papama autor je argumentirao Metodijevom misijom u Rimu. Pri tome se nadao da će potvrdu za svoju tvrdnju naći u Vatikanskom arhivu, ali je nije našao. Također navodi da je i Savin nasljednik bio odan papi jer da nije mislio kao sv. Sava ne bi bio imenovan njegovim nasljednikom. Ovdje je prvi put pokušao riješiti pitanje patrijaršije. Naime, smatrao je da su Srbi željeli imati patrijaršiju, ali carigradski patrijarh nije bio spreman ispuniti njihovu želju. Međutim, papa je bio spreman ispuniti im želju.[42]

U šestom razgovoru (str. 191-217) obradio je nasljednike Stefan Prvovjenčanog. Ovaj dio svog djela obradio je vrlo slabo. Naime, ovo poglavlje je skup pojedinačnih bilježaka čiji je cilj dokazati da su njegovi nasljednici bili vjerni papi. Pri njegovoj izradi koristio se najviše Brankovićevim Ljetopisom, ali ne i Orbinijevim djelom. Pejačević se nadao da će mu proučavanje arhivskog gradiva u Vatikanskim arhivima omogućiti rješenje ovog problema, ali nije imao previše uspjeha. Naime, na temelju gradiva iz vatikanskih arhiva uspio je prikazati odnose papa Inocenta IV. i Nikole IV. s kraljem Urošem. Pejačević je naročito hvalio Jelenu, ženu Stefana Prvovjenčanog, koja se borila protiv bogumila u Bosni i sklapanja unije s Bugarskom.[43]

U sedmom dijalogu (str. 218-251) prikazao je razdoblje vladavine kraljeva Dragutina i Milutina. Pri izradi ovog dijela koristio je različite srpske izvore, među njima i Brankovićevu *Kroniku*. Dobro je proučio vladavinu kralja Dragutina kojeg je jako simpatizirao jer se borio protiv bogumila i

[41] Radojčić, isto, 273; Košić, isto, 183.

[42] Radojčić, isto, 273-274; Košić, isto, 183.

[43] Radojčić, isto, 274-275; Košić, isto, 183.

bivših srednjovjekovnih vlasnika srijemskih posjeda. Obrađujući vladavinu kralja Milutina, autor je imao prilično problema jer su ga raniji srpski pisci opisali vrlo negativno zbog njegovog života i odnosa prema Rimskoj Kuriji. Obrađujući vladavinu kralja Milutina prešutio je mnoge negativne vijesti o njemu, a druge je činjenice zloupotrijebio kako bi ih iskoristio za dokazivanje svojih teza. Pejačević je tvrdio da je kralj Milutin bio odan papi. U ovom poglavlju nastojao objasniti pokušaj sklapanja unije s Rimom koji nije uspio zbog prevelikih zahtjeva pape Klementa V. Autor se ne slaže s piscima koji su negativno pisali o kralju Milutinu. Za negativno mišljenje o ovom vladaru krivi su njegovi suvremenici (pape, Albanci, Grci, Simonida, pa čak i srpsko plemstvo). Na kraju ovog djela autor navodi razlike između srpske i grčke pravoslavne crkve te da je kralj Milutin već 1303. godine bio potpuno vjeran papi.[44]

U osmom razgovoru (str. 252-268) prikazao je vladavinu kralja Stefana Dečanskog. Pejačević je ovdje iznio mnogo netočnih činjenica o Vladislavu, Dragutinovom sinu i Konstantinu, Stefanovom bratu. U ovom djelu svog rada donosi mnoge netočne podatke o ovom vladaru. Naravno i za njega tvrdi da je bio vjeran papi što je vidljivo iz njegove ženidbe s kćerkom Filipa Tarentskog. Također, svoju tvrdnju argumentira darivanjem crkve sv. Nikole u Bariju te činjenicom da ga svetkuju kao sveca i katolici u južnoj Srbiji. Unija nije sklopljena, po autorovom mišljenju, zbog prevelikih zahtjeva pape Ivana XXII. Doduše, ovaj je papa bio nešto fleksibilniji prema Srbima, ali su njegovi zahtjevi još uvijek bili preveliki za njih.[45]

U devetom dijalogu (str. 269-297) autor je obradio Dušanovu vladavinu. Najprije je, obilno citirajući Pavla Rittera Vitezovića, prikazao njegovu političku djelatnost, a nakon toga odnose s Katoličkom crkvom. Prikazujući odnose s Katoličkom crkvom izbjegavao je spomenuti sve što nije odgovaralo njegovoj tezi o odanosti Nemanjića papi. Pejačević ima vrlo dobro mišljenje o Dušanu. Za probleme u odnosima između papa i Dušana krivi papinskog izaslanika Petra koji je Srbima postavio prevelike zahtjeve. Dušan je bio odan papi što autor argumentira činjenicom da je protjerao grčke episkope iz Srbije. Također, hvali Dušanovu politiku prema Osmanlijama, jer je bio svjestan njihove opasnosti. Nasuprot pozitivnom mišljenju o Dušanovoj politici prema Osmanlijama, imao je vrlo negativno mišljenje o odnosu ugarsko-hrvatskog kralja Ludovika I. prema njima. Dok je Pejačević pozitivno okarakterizirao Dušana, vrlo je negativno okarakterizirao Ludovika I. iznoseći pri tome uvredljive epitete za njega.[46]

[44] Radojčić, isto, 275-276; Košić, isto, 183.

[45] Radojčić, isto, 276-277; Košić, isto, 184.

[46] Radojčić, isto, 277-278; Košić, isto, 184.

U desetom razgovoru (str. 298-323) obradio je vladavinu cara Uroša i kralja Vukašina. Pišući ovaj dio autor je imao velikih problema zbog nedostatka izvora pa je ukratko prikazao Uroševu, Vukašinovu, Lazarovu i Vukovu vladavinu. Pejačević navodi da su Uroš i knez Lazar bili rimokatolici. Za njega su također rimokatolici bili i Balšići. Na temelju ovih činjenica zaključuje da je tada katoličanstvo bilo u usponu na Balkanskom poluotoku. Međutim, poraz srpske vojske u bici kod Marice zaustavio je širenje katoličanstva na ovom području. Pejačević ponovo zamjera Ludoviku I. što se nije odazvao pozivu pape Grgura XI. da pomogne Srbima u borbi protiv osmanske vojske te nije ništa učinio kako bi zaustavio njihov prodor na Balkanski poluotok.[47]

U jedanaestom dijalogu (str. 324-372) prikazao je kraj srednjovjekovne srpske države. Pišući ovaj dio susreo se također s nedostatkom izvora pa ga je obradio vrlo slabo. Ovaj problem nastojao je riješiti unoseći u tekst vlastita filozofska razmišljanja te rodoljubnu patetiku. Najvažnija tema ovih razmišljanja bila je srpska nesloga i samoživost. Vrlo je slabo prikazao borbu kneza Lazara, kojeg autor naziva despotom, s Nikolom Altomanovićem.[48]

Da bi prikazao vladavinu kneza Lazara, prikupio je i strane i domaće izvore. U ovom dijelu prikazao je pomirenje srpske pravoslavne crkve s Carigradskim patrijarhom. Po autoru knez Lazar je sklopio mir s Osmanskim Carstvom pa ga je prekršio što je rezultiralo bitkom na Kosovu. Pejačević je prikupio sve izvore o ovoj bici. Smatrao je da je prije bitke sklopljen kršćanski savez protiv osmanske vojske. Autor netočno navodi da je u borbama sudjelovao i Skender-beg koji je, po njemu, imao značajnu ulogu. Bitku na Kosovu samo je prikazao ne iznoseći vlastito mišljenje, osim prilikom opisivanja izdaje. Prikazujući ovu bitku krivo je tumačio Tvrtkova pisma tvrdeći da se njegova pisma odnose na borbe s osmanskom vojskom iz 1388. godine. Zbog nedostatka arhivskog gradiva bilo mu je nemoguće točno prikazati političke događaje nakon bitke na Kosovu polju (1389.) i kod Ankare (1402.).[49]

Prikazujući djelovanje despota Đurđa Brankovića iznio je i pojedine netočnosti. Njegov je život opisao kroz najvažnije političke događaje. Također, vrlo je teško opovrgavao netočne vijesti koje su o njemu pisali strani pisci. Dokazujući ove netočnosti ponekad je koristio Orbinija, a ponekad ga je odbacivao kao netočnog. Autor se naročito zanimao za zamjenu despotovih imanja za imanja u Ugarskoj te je ovu akciju datirao u 1421. godinu. Nešto veću pažnju usmjerio je na prvo osmansko osvajanje

[47] Radojčić, isto, 278-279; Košić, isto, 184.

[48] Radojčić, isto, 279.

[49] Radojčić, isto, 279-280; Košić, isto, 184.

Smedereva (1439.). Branio je despotovu odluku da ne sudjeluje u bici kod Varne (1444.) smatrajući ugarsko-hrvatskog kralja Vladislava I. mladim i nepromišljeno hrabrim vladarom. Pejačević navodi da je despot Đurađ Branković savjetovao kralja Vladislava I., ali je na ugarsko-hrvatskom dvoru bio omražen, naročito kod Janos Hunjadija, pa njegovi savjeti nisu imali većeg utjecaja na odluku mladog kralja. Autor brani despota od optužbi da je odgovoran za pad Carigrada pod osmansku vlast. Pejačević smatra da su za pad grada odgovorni Bizantinci koji su mrzili papu i katoličke države.[50]

Autor navodi da je Srbija pala pod osmansku vlast zbog nesloge katoličkih zemalja. Po njemu glavni je krivac za pad Srbije pod osmansku vlast raskol u Katoličkoj crkvi. Doduše, papa Eugen IV. učinio je sve što je bilo moguće da bi spasio Srbiju. Autor je prikazao i obranu Beograda 1456. godine u kojoj je sudjelovao i franjevac sv. Ivan Kapistran.[51]

Nakon prikaza političke djelatnosti, obradio je crkvena pitanja koja su mu bila najzanimljivija. Pejačević tvrdi da su svi napadi na despota posljedica neprijateljstva prema njemu. On navodi da su i despot i njegov sin Lazar bili spremni sklopiti uniju s Katoličkom crkvom. Svoju tvrdnju argumentirao je despotovim ženidbenim vezama te papinim naslovima u pismima despotu Đurđu. Završavajući prikaz političke i crkvene djelatnosti despota Đurđa i njegova sina Lazara, Pejačević je završio prikaz srednjovjekovne srpske povijesti. Nije pokušao obraditi rodoslovlje despotove obitelji.[52]

U dvanaestom dijalogu (str. 373-422) prikazao je povijest Bosne. Ovo je jedan od najslabijih dijelova njegovog djela jer do tada nitko nije sustavno obradio ovu temu, što mu je stvaralo velike probleme u boljem prikazivanju povijesti Bosne. Prema Pejačeviću Bosna je najprije bila dio Srbije sve do velikog župana Uroša. Prilikom udaje kćerke Jelene za ugarsko-hrvatskog kralja Belu II. Slijepog, dao joj je Bosnu za miraz. Bosnu su prema njemu nastanjivali rimokatolici. Za vrijeme vladavine bana Borića u Bosnu je počeo prodor bogumilstva. Doduše, ban je i dalje bio katolik. Pejačević je mislio da su Borićev nasljednik ban Kulin i njegov sin bili bogumili. Naročito se zanimao za odnos bana Sebeslava i pape te sjedište bosanske biskupije. Premda je autor uložio veliki napor u razrješenje ovog problema, nije ga uspio prihvatljivo riješiti. Sukob zbog bogumilstva prikazao je vrlo kratko. Tvrdio je da je ban Stjepan Kotroman bio Nijemac. Imao je dobro mišljenje o kralju Dragutinu, a prikazujući banove Pavla i Mladena Šubića koristio je djelo Mihe Madijeva što je utjecalo na njegov prikaz banova iz obitelji Šubić. Prikaz bosanske povijesti nakon Stjepana Kotromana bio je još slabiji. Mislio je da su i Stjepan Kotroman i Tvrtko I. bili katolici. Imao je vrlo malo podataka

[50] Radojčić, isto, 280-281; Košić, isto, 184.

[51] Radojčić, isto, 281, Košić, isto, 184.

[52] Radojčić, isto, 281.

o kralju Dabiši. Tvrdio je da je herceg Stjepan titulu hercega dobio od cara Fridrika III. Bio je uvjeren da su posljednji bosanski kraljevi bili iskreni katolici. Nije prihvaćao uvjerenje da je bosanski kralj Stjepan Tomašević kriv za pad Smedereva pod osmanskom carstvu. Imao je vrlo loše mišljenje o papinskom legatu Nikoli Modruškom koji je loše savjetovao kralja Stjepana Tomaševića. Pad Bosne pod osmansku vlast te propast bosanskih plemićkih obitelji prikazao je kao dio prošlosti svoje obitelji, ali vrlo oprezno. Nešto više pažnje posvetio je prikazu Nikole Iločkog. Pejačević prikaz povijesti Bosne nije završio životopisom kraljice Katarine, nego pozivom Srbima da se vrate Katoličkoj crkvi, kojoj su bili odani njihovi preci. Na kraju ovog dijaloga bio je uvjeren da je to uspio dokazati.[53]

U posljednjem dijalogu (str. 423-440) Pejačević je ponovio sve što je rekao u prethodnim dijalozima o odnosu Srba i papa. Kao povod za ovo ponavljanje uzeo je «Srbinovo» pitanje da li su i srpski crkveni poglavari bili uz Rim. Autor navodi da su i srpski crkveni poglavari bili odani papama argumentirajući je tvrdnjom da srpski crkveni dostojanstvenici nisu mogli činiti drugačije od njihovih suvremenih srpskih vladara. Doduše, morao je objasniti zašto raški episkopi nisu bili prisutni na saborima u Splitu i Duklji. Ovaj je put također našao argumente kako bi objasnio ovu nelogičnost. Pri tome je najviše koristio kao argument «politički oportunitet»[54] koji, naravno, nije jasnije određivao. Također, napade pape Klementa V. na srpsku crkvu objašnjavao je činjenicom da se odnose samo na područja koja je srpska vojska preotela Bizantskom Carstvu.

Usprkos svim pokušajima Pejačević nije mogao odgovoriti na neka pitanja. Tako nije uspio objasniti malo dokumenata o odnosima između Rima i srpske crkve kao i problem s palijem. Uspio je samo objasniti zašto Srbi nisu pristupili uniji s Katoličkom crkvom. Ovaj je problem pokušao objasniti tvrdnjom da su se srpski svjetovni i duhovni dužnosnici bojali nižeg svećenstva. Prema mišljenju Pejačevića Srbi su formalno bili u uniji s Katoličkom crkvom, a stvarno ne jer su bili jako privrženi svojim starim običajima.

Na kraju je nastojao objasniti kada su se Srbi odvojili od Katoličke crkve. Prema njemu, Srbi su se počeli odvajati od Katoličke crkve prije podvrgavanja pod osmansku vlast, ali su se potpuno razišli s Katoličkom crkvom pod osmanskom vladavinom. Konačno naglašava da srpsko stanovništvo živi odvojeno od Katoličke crkve, ali njihovi sveci ne jer su živjeli prije raskola. Autor je smatrao da je povratak srpskog stanovništva njihovim svecima zapravo povratak katolicizmu.[55]

[53] Radojčić, isto, 281-283; Košić, isto, 184.

[54] Radojčić, isto, 283.

[55] Radojčić, isto, 283-284; Košić, isto, 185.

Franjo Ksaver Pejačević ostavio je iza sebe dva rukopisa. Jedan je *Colloquia XIII de Statu Regni et Religionis Servianorum ab exordio ad finem sive a Saeculo VII ad XV*, a drugi je *Excerpta historica* u četiri sveska.[56]

A) *Colloquia XIII de Statu Regni et Religionis Servianorum ab exordio ad finem sive a Saeculo VII ad XV*

Prvi sačuvani rukopis gotovo je identičan objavljenom djelu o povijesti Srbije koji je prethodno u radu iscrpno prikazan, no razlikuje se od njega u naslovu. Naime, u naslovu rukopisa se ne spominje izraz "Povijest Srbije". Vjerojatno je ove riječi nadopisao biskup Krtica prilikom objavljivanja ovog rukopisa. Nadalje, prije Predgovora nalazi se posveta kraljici Mariji Tereziji koju je Pejačević napisao poslije završetka ovog rukopisa. Međutim, izdavač vjerojatno nije objavio ovu posvetu jer je u vrijeme tiskanja ovog djela (1797.) kraljica Marija Terezija bila mrtva (umrla je 1780.), pa je smatrao da posveta nema smisla. Na kraju rukopisa nalazi se i jedna karta koje nema u objavljenom djelu. Šteta što se ova karta nije objavljena jer ju je Pejačević izradio vrlo pažljivo. Na karti je označio sva područja koja se spominju u njegovom djelu. Sadržaj rukopisa od predgovora do različitih tablica na kraju djela potpuno je isti objavljenom djelu pa ga neću ponovo prikazivati. S druge strane, na kraju objavljenog djela nalazi se kazalo kojeg nema u rukopisu.[57]

B) *Excerpta historica*

Rukopis *Excerpta historica* su zapravo izvadci iz različitih povijesnih djela. Iza Franje Ksavera Pejačevića ostala su četiri sveska od kojih se tri čuvaju u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, a jedan u Arhivu HAZU u Zagrebu. Franjo Ksaver Pejačević nije sam naslovio ove sveske, nego neka nepoznata osoba na prvoj stranici svake pojedine knjige. Kasnije je Šime Jurić popisao sadržaj ovih svezaka te je zapisao sljedeći naslov ovog rukopisa: *Excerpta historica historiam Slavorum concernentia*.[58]

Franjo Ksaver Pejačević prepisao je, kao što sam već naveo, pojedine odlomke iz različitih djela. U I. svesku nalaze se odlomci djela sljedećih autora: Sigebert de Gembloux, Panvinio Onofrio, Marcello Pietro, Carolus Sigonius, Antoine Pagi, Caesar Baronius, Odorico Rinaldi, Daniele Farlati, Samuel Timon, Dubravius Olomuz, Martinus Cromerus, Wapowski Bernard, Reinholdus Heidenstenius.

[56] Košić, isto, 190.

[57] Košić, isto, 190-191.

[58] Košić, isto, 192.

U II. svesku prepisani su ulomci djela ovih autora: Eunapius Sardianus, Priscus Rhetor, Menandrus Protector, Theophylactus, Carolus Cantoclarus, Henricus Valesius, Anna Comnena, Procopius Caesariensis, Iornande, Agathia Scholasticus, Constantinus Porphyrogenitus, Paulus Diaconus, Paschalius, Theophanus Confessor, Leo Gramaticus, Iohannis Scylitza, Nicephorus, Johannis Cinnanmus, Ioanis Zonara, Cedrenus, Niceta Acominatus Choniata, Laonicus Chalcocondyla, Georgius Pachymer, Johannis Cantacuzenus, Georgius Acropolita, Michael Dux, Georgius Phranza, Iosephus Genesius, Ioannis Malala, Theodorus Gaza, Georgius Codinus, Carolus Du Fresne, Geoffroy de Villehardouin, a u III. svesku: Hevenesi Gabor, Bernardus de Montfaucon, Emanuel Schelstrate, Claudius Fleury, M. A. Coccius Sabellicus, Ioannis Nauclerus, Flavius Blondi, Tomaso Fazello, Philippe, Labbé, Pierre de Marca, Guillaume de Rubrouck, Luda Wadingus, Husain Abu Al-Ghazi, Simon Grynaus Hétoum, Matiej Miechowitz, Antonius Bonfinius, Helmold de Bosau, Arnoldus Lubecensis, Dione Cassio, Leunclavius Johann, Petrus Albinus, Johannis Lucius, Iosephus Pichler, Vasco Diaz Tanco, Sigismundus Herberstein, Marte Moravico Pessina. U ovim svescima zapisane su pojedine papinske bule, zatim radovi nepoznatih autora (uglavnom kronike) te zbirka saborskih spisa.[59]

Na hrptu četvrtog sveska ovih rukopisa zapisano je *Manuscripta Pejačevićiana*[60]. Na prvoj unutrašnjoj stranici nalijepljena je stranica na kojoj nas Pejačević obavještava da je ove rukopise oporučno ostavio Jurju Barjaktariju. U ovom svesku nalaze odlomci sljedećih autora: Aegidius Bucherius, Severin Binius, mnoge poslanice pape Nikole I. i Ivana VIII., djela svetaca izdana od Bolandista, Conradus Janingus, i dr., prijepis *Ex MS Servico historica excerpta*. Na kraju ovog sveska nalazi se prijevod *Cronica Serbica* Đorđa Brankovića sa srpskog na latinski jezik.[61]

[59] Košić, isto, 192.

[60] Ovako je Vlado Košić zapisao naslov ovog sveska rukopisa. (Košić, isto, 193)

[61] Košić, isto, 192.

ZAKLJUČAK

Obitelj Pejačević dala je krajem 17. i tijekom 18. stoljeća dvojicu ljudi koji su svojim djelovanjem obilježili znanstveni život tadašnje Hrvatske. Jakob Pejačević, a još više Franjo Ksaver Pejačević, bili su ugledni članovi tadašnje društvene zajednice. Naime, obojica su bili profesori na isusovačkim gimnazijama, odnosno Sveučilištima. Osim prosvjetne djelatnosti, obojica Pejačevića bili su pisci značajnih znanstvenih djela. Doduše, trenutno je nemoguće biti potpuno siguran u autorstvo Jakoba Pejačevića u prvom udžbeniku iz zemljopisa, iako mu se autorstvo pripisuje još od XVIII. stoljeća na temelju prilično jakih indicija.

Njegov bratić Franjo Ksaver Pejačević bio je puno poznatiji od svog starijeg rođaka Jakoba Pejačevića. Za razliku od njega napisao je nekoliko značajnih teoloških i povijesnih djela. Nažalost, autor tijekom života nije objavio niti jedan rad s povijesnom tematikom, nego ga je poslije njegove smrti biskup Krtica objavio pod naslovom *Povijest Srbije*. Ovo djelo nije imalo većeg odjeka među Srbima iz više različitih razloga. Prvo *Povijest Srbije* objavljena je poslije autorove smrti. Nadalje, objavljena je između Rajićeve *Istorije Bugara, Hrvata i Srba* i Engelove *Istorije Srbije i Bosne,* koje su imali veći odjek u znanstvenoj javnosti premda nisu kvalitetniji od Pejačevićeve knjige. Također, nije imalo većeg značaja zbog cilja pisanja ovog djela. Naime, autor ga je napisao da bi Srbima dokazao da su prije potpadanja pod osmansku vlast bili vjerni Rimu i papi te da su tek poslije podvrgavanja pod osmansku vlast postali pravoslavci. Premda je Pejačević koristio brojne izvore te objavljenu i neobjavljenu literaturu, njegova *Povijest Srbije* ostalo je nezapažena zbog razloga koji su ga potakli na pisanje. Autor je u svom djelu nastojao razriješiti pojedine probleme iz srpske povijesti. Međutim, arhivsko gradivo, koje mu je bilo poznato, koristio je da bi dokazao svoje tvrdnje.

Usprkos svim nedostacima, ovo je djelo vrlo dobar prikaz srpske povijesti te je šteta što nije imalo većeg odjeka u tadašnjoj znanstvenoj javnosti.